

GAZİANTEP UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Journal homepage: <http://dergipark.org.tr/tr/pub/jss>

Araştırma Makalesi • Research Article

Türkiye'ye Düzensiz Afgan Göçü: Zorunlu Göç Mü “İstila” Mı?

Irregular Afghan Migration to Turkey: Forced Migration or “Invasion”?

Mim Sertaç TÜMTAŞ^{a*}

^aDoç. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur / TÜRKİYE
ORCID: 0000-0002-6365-8876

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 13 Ekim 2021

Kabul tarihi: 7 Aralık 2021

Anahtar Kelimeler:

Zorunlu göç,

Düzensiz göçmen,

Afganistan,

Türkiye

ARTICLE INFO

Article History:

Received October 13, 2021

Accepted December 7, 2021

Keywords:

Forced migration,

Irregular migrant,

Afghanistan,

Turkey

ÖZ

Türkiye’de son yıllarda göç ve mültecilik tartışmalarının, Suriyelilerden sonraki, en önemli aktörü Afganlardır. Bağımsızlığını kazandığı 1919’dan beri, savaş ve çatışmaların dolayısıyla da siyasal ve ekonomik istikrarsızlıkların önemli merkezlerinden biri olan Afganistan, dünya göç ve mültecilik hareketlerinde önemli kaynak ülkelerden biridir. Pakistan ve İran’dan sonra bu göçten etkilenen ülkelerden biri de Türkiye’dir. Türkiye ile sınırı olmamasına rağmen yüzbinlerce Afgan, düzensiz göçmen olarak, Türkiye’de yaşamakta ve çalışmaktadır. Özellikle 2021 yılı Ağustos ayında Taliban’ın Afganistan’da yönetimi ele almasından sonra, sosyal medya üzerinden kitlesel olarak Afganların Türkiye sınırından geçişlerinin resmedilmesi, kamuoyunda bir tepki yaratmış ve ülkenin demografik yapısını etkilemek ve/veya Türkiye’nin istila edildiği tartışmalarını gündeme getirmiştir. Bu çalışmada, İstanbul’da yaşayan 15 düzensiz Afgan göçmenle yapılan derinlemesine görüşme bulguları üzerinden, düzensiz Afgan göçünün nedenleri, göç süreçleri, neden Türkiye’yi tercih ettikleri ve yaşanan göçün kısmi sonuçları tartışılmaktadır.

ABSTRACT

After the Syrians, the most important actor in the migration and refugee debates in Turkey in recent years is the Afghans. Afghanistan, which has been one of the important centers of wars and conflicts and therefore political and economic instability since its independence in 1919, is one of the important source countries for world migration and refugee movements. After Pakistan and Iran, one of the countries affected by this migration is Turkey. Although it does not have a border with Turkey, hundreds of thousands of Afghans live and work in Turkey as irregular migrants. Especially after the Taliban took over the administration in Afghanistan in August 2021, the portrayal of the massive crossing of Afghans across the Turkish border on social media has created a public reaction. In this context, it has brought up discussions about influencing the demographic structure of the country and/or the invasion of Turkey. In this study, the reasons of irregular Afghan migration, migration processes, why they preferred Turkey and the partial results of the migration are discussed through the findings of in-depth interviews with 15 irregular Afghan immigrants living in Istanbul.

* Sorumlu yazar/Corresponding author.
e-posta: mimsertac@mehmetakif.edu.tr

EXTENDED ABSTRACT

Social problems such as increasing poverty, political instability, conflict and war environment throughout the world cause an increase in migration in general. In this context, there are individual or mass migration movements from the geographies where the aforementioned problems are seen to the geographies that are in a relatively better position. Turkey is one of the important countries in both transit and permanent migration movements due to its geographical location. Turkey, which has hosted millions of Syrian refugees since 2011 due to the civil war in Syria, has been exposed to regular and irregular migration movements from countries in the Asian continent in recent years due to poverty, political instability, conflict and war. Afghanistan is one of the countries that migrate to Turkey in this context. Since Afghanistan gained its independence in 1919, it has not been able to achieve political and economic stability in the country. In particular, the Soviet occupation, the Taliban state war, the US-Taliban war and the transfer of the administration of the Afghan administration to the Taliban after the US withdrawal in the summer of 2021 prepared the conditions for the country to be an important source country in world migration movements.

Turkey is one of the countries that has a significant share in these migration movements, after Pakistan and Iran. According to the figures announced by the General Directorate of Migration Management, while 116,400 Afghans under international protection reside in Turkey, as President Recep Tayyip Erdoğan stated in his speech at the UN General Assembly, there are more than 300,000 irregular migrants in Turkey.

Although it is not a border neighbor with Turkey, its historical, religious and cultural ties appear as an important motivation for the migration movement towards Turkey among Afghans. In this context, Turkey stands out as the target country of both regular and irregular migration. Regular immigrants can only apply for international protection status due to the geographical annotation Turkey has placed on the 1951 Geneva convention, and can apply for refugee status to a third country with conditional refugee status, and they reside in Turkey for many years in one of the satellite cities, under the direction of the Migration Administration, until their application is concluded. Irregular migrants, on the other hand, do not apply for legal status with the idea of higher earning potential in metropolitan cities such as Istanbul, Ankara and İzmir, either for irregular transit to Europe or because the living conditions in satellite cities do not satisfy them, although their reasons for migration are similar to regular migrants. and they live and work informally.

In this context, in July 2021, a research was conducted in Istanbul's Bağcılar, Bahçelievler and Zeytinburnu districts, which are the most preferred cities for residence and work for irregular migrants coming to Turkey. Snowball method was used in the sample selection of the study. In this context, an irregular Afghan immigrant working in a workplace selling construction materials was reached and after the interview, other irregular Afghan immigrants were reached with his guidance. In this way, the sample grew chained and a total of 15 irregular Afghan immigrants were interviewed face-to-face in their work or living areas and in-depth interviews were conducted.

In the results of the research, firstly, the labor exploitation that irregular migrants are exposed to draws attention. As it is known, the irregular immigration situation in the world constitutes the labor group most open to exploitation. Because irregular migrants work in the worst working conditions, completely insecure, with the lowest wages, and lead an isolated life in an extremely fragile employment opportunity without an identity, with the fear of being deported. Looking at the Istanbul field research findings, it is possible to state that irregular migrants are exposed to almost all of the above-mentioned disadvantages. The fact that irregular migrants do not seek international protection despite the risk of being deported at any time and working under all these adverse conditions is explained by their desire to work in metropolitan cities where they can earn relatively higher incomes. Because Turkey provides residence in satellite cities in Anatolia to refugees that it provides international protection for.

In addition to all these, the main debate that occupies the agenda in Turkey is about why irregular migrants cross the neighboring countries and come to Turkey. The fact that the living and working conditions in Turkey are relatively better compared to neighboring countries and this question, which has been answered in historical proximity, is directed to interpret the public, especially through social media, through discussions of intervention and invasion into the country's demographic structure. However, it is insufficient to make this discussion regardless of the reasons for the migration. It is seen that immigrants cannot find a job in the economic system collapsed due to political instability, conflict and war in Afghanistan, they struggle in the vortex of poverty and they try to reach Turkey by leaving their country, taking very serious life risks. Therefore, on the one hand, the possibility of directly interfering with the right to life in their country is extremely strong, on the other hand, it can be stated that they lack the necessary social and economic structure to survive in their country. This situation allows us to evaluate within the scope of forced migration due to the direct interference with the right to life, and the socio-economic deprivation experienced by William Petersen, assuming that they took the decision to migrate with their own will, albeit slightly. In particular, the desire of irregular migrants to either move to Europe when they have enough savings or to return at the point where the conditions in their countries improve are important in terms of showing the unfoundedness of the debates discussed in the public, such as intervention and invasion in Turkey's demographic structure.

Giriş

Dünya genelinde artan yoksulluk, siyasal istikrarsızlık, çatışma ve savaş ortamı gibi toplumsal sorunlar, genel olarak göçün artmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda sözü edilen sorunların görüldüğü coğrafyalardan görece daha iyi konumda olan coğrafyalara doğru bireysel veya kitlesel göç hareketleri yaşanmaktadır. Türkiye, coğrafi konumu itibariyle hem transit hem de kalıcı göç hareketlerinde önemli ülkelerinden biridir. Özellikle 2011 yılından beri Suriye’de yaşanan iç savaş nedeniyle milyonlarca Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapan Türkiye, son yıllarda Asya kıtasındaki diğer ülkelerden de, yoksulluk, siyasal istikrarsızlık, çatışma ve savaş hali nedeniyle, düzenli ve düzensiz göç hareketlerine maruz kalmaktadır. Türkiye’ye bu kapsamda göç veren ülkelerin başında ise Afganistan yer almaktadır. Afganistan özellikle Taliban rejiminin iktidar savaşı, akabinde ABD’nin müdahalesi ve günümüze kadar süregelen iç çatışma, ekonomik ve siyasal istikrarsızlık, ABD’nin ülkeden çekilmesi ve tekrar Talibanın silah zoruyla iktidarı gaspı, oluşan baskı ve şiddet ortamı gibi sorunlarla dünya gündemine gelmektedir. Bütün bu sorunlar ülke genelinde can güvenliği, işsizlik, yoksulluk gibi gerekçelerle insanları hem ülke içi yer değiştirmelere hem de ülke dışına göçe zorlamaktadır. Ülke dışına göçlerde ise İran, Pakistan ve Türkiye öne çıkmaktadır.

Türkiye ile sınır komşusu olmamasına rağmen tarih, inanç ve kültür bağlarının bulunması, Afganlar arasında Türkiye’ye doğru göç hareketinin önemli bir motivasyonu olarak belirmektedir. Bu bağlamda da hem düzenli göçün hem de düzensiz göçün hedef ülkesi olarak Türkiye ön plana çıkmaktadır. Düzenli göçmenler, Türkiye’nin 1951 Cenevre Sözleşmesine koyduğu coğrafik şerhten dolayı sadece uluslararası koruma statüsüne başvurabilmekte; ve şartlı mülteci statüsü ile üçüncü bir ülkeye mülteci başvurusu yapabilmekte ve başvuruları sonuçlanıncaya kadar, uzun yıllar Türkiye’de, Göç İdaresinin yönlendirmesi ile uydu kentlerden birinde ikamet etmektedirler. Düzensiz göçmenler ise, göç gerekçeleri düzenli göçmenlerle benzer olmasına rağmen, ya Avrupa’ya yine düzensiz geçiş için ya da uydu kentlerdeki yaşam koşullarının kendilerini tatmin etmemesi ve İstanbul, Ankara, İzmir gibi metropol kentlerde daha yüksek kazanç potansiyeli bulunması düşüncesi ile yasal statü başvurusunda bulunmamakta ve kayıt dışı olarak ikamet edip, çalışmaktadırlar.

Bu doğrultuda hem sayılarının günden güne artarak yüzbinlerle ifade edilmesi hem de gündelik yaşamda, enformel ekonomi piyasasında daha görünür olmalarından dolayı Türkiye’de, son dönemde sıklıkla gündeme gelmektedirler. Özellikle sosyal medya üzerinden paylaşılan görüntülerle ülkeye yasadışı yollarla kitlesel girişlerin resmedilmesi, Suriyelilerin kalıcılığının anlaşılmasıyla had safhaya ulaşan göçmen/mülteci karşıtlığı ile birlikte, göçmen ve mültecilerin ülkenin demografik yapısının değişimi kapsamında tartışıldığı, Türkiye’nin istila edilme “teorileri” üzerinden toplumsal tepki üretilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Bu bağlamda bu çalışmada, göçe dair kavramsal tartışmalar yapıldıktan sonra Afganistan’ın göç açısından kaynak ülke olma koşulları değerlendirilmekte, Türkiye’deki Afganlara ait istatistiki verilerin akabinde, İstanbul’da düzensiz Afgan göçmenlerle yapılan saha çalışmasından elde edilen saha bulguları tartışılmaktadır. Sözü edilen araştırma 2021 yılı Temmuz ayında, İstanbul’da 15 düzensiz Afgan göçmen ile gerçekleştirilmiştir. Görüşmenin kapsamı, göçmenlerin göç gerekçeleri, göç süreci, Türkiye’deki yaşamları ve gelecek beklentilerinden oluşmuştur.

Göçe Dair Kısa Tartışma♦

Günümüz yazınında kavramsal ve etkileri bağlamında göç olgusu daha net, anlaşılır ve tartışılır hale gelmiştir. Özellikle Türkiye gibi yoğun göç alan ülkelerde hemen her göç çeşidinin yaşanması, konunun birçok açıdan değerlendirilmesini gerektirmiş ve bu doğrultuda farklı bilim dallarınca çok sayıda akademik çalışmalar üretilmiştir. Bütün bu çalışmalar genel olarak göçü, yönetsel veya siyasal sınırları bulunan bir yerleşim biriminde diğerine doğru yaşanan ve özü itibarıyla yerleşim yerleri arasındaki nüfus hareketleri olarak değerlendirmektedir.

Göç hareketleri kalıcı olabildiği gibi, geçici boyutlara da sahip; bireysel veya kitlesel olarak da yaşanabilen bir olgudur. Bu olgusalılık, toplumsal, ekonomik, siyasal, mekânsal ve yönetsel yapılarda önemli değişikliklere neden olmaktadır. Bu noktada göçün belirli bir zaman boyutu içerisinde, bireysel ya da kitlesel yerleşim yeri değişikliği olarak görülmesinden ziyade, yukarıda belirtilen ve toplum yapısını etkileyen ve değiştiren yönünün de dikkate alınması gerekmektedir. Bu doğrultuda göç, belirli bir zaman diliminde veya süreklilik kazanmış bir biçimde, bir yerleşim biriminden diğerine doğru, bireysel ya da kitlesel olarak hareketi içeren ve genellikle bireysel açıdan daha iyi bir yaşam standardına ulaşma, kitlesel açıdan da yaşamsal kaygılarla güvenli bir bölgeye ulaşma amacıyla gerçekleşen nüfus hareketidir.

Yukarıda sayılan etkileşimleri tetikleyen yani göçün sosyo-ekonomik etkilerinin oluşmasındaki en önemli parametrelerden biri de göçlerin akım yönüdür. Bilindiği gibi, göç hareketleri ülke sınırları baz alınarak iç göç ve dış göç olmak üzere iki boyutta değerlendirilmektedir. İç göçlerde etno-kültürel farklılıkların olduğu noktalarda, göç alan yerleşim biriminin toplumsal ve ekonomik yapısında birtakım sorunlar oluşabilmekteyken, dış göçlerde özellikle yoğun ve kitlesel göç baskısını hisseden yerleşim birimlerinde çok ciddi sosyo-ekonomik sorunlar boy vermektedir.

Öte yandan göçlerin sözü edilen bu etkilerini belirleyen bir diğer faktör de göç gerekçeleridir. Bireysel açıdan hemen her durumda, daha iyi bir yaşam arayışının ürünü olarak karşımıza çıkan göç, kimi zaman, ekonomik olanaklardan yararlanma isteği ile kimi zaman ise ekolojik dayatmalar ya da bir otoritenin gündeme taşıdığı politik gerekçeler ile (sürgün, zorunlu iskan ve savaş vb. biçimde) ortaya çıkabilmektedir (Göktürk, 2006: 377). Bu doğrultuda göç kararının alınması, gönüllü ve gönülsüz olmak üzere iki kategoride ele alınmaktadır. Gönüllü göç, kişilerin kendi istek ve iradeleriyle, daha fazla ekonomik olanaklara, daha iyi yaşam standartlarına, iş imkanlarına, ve çeşitli sosyal imkanlara ulaşmak amacı ile gerçekleştirilen yer değiştirmelerdir. Gönüllü göçlerde temel olarak, göç, ekonomik fırsatlar ve yerleşim yerleri arasındaki yaşam koşulları farklılıkları, insanların bu farklılıklar hakkındaki farkındalığı ve daha iyi bir yaşam arzusundan etkilenmektedir.

Gönülsüz göçte, göç etme kararı, göç edenlerin istek ve iradeleri dışında, baskı ve zorlamalar sonucu verilmiştir. Bir başka irade tarafından uygulatılmış ya da yerleşim alanında ortaya çıkan doğal, sosyal, ekonomik, kültürel ve psikolojik koşullar yaşamayı çok zor hale getirmiş ve “göç kararının temel belirleyeni olmuştur” gerçekleşen göç türüdür (Bozkurt, 2000:320). Bu tür göçler ilkel göç, zorlayıcı göç ve zorunlu göç olmak üzere üç kategoride incelenebilir. İlkel göç, ekolojik bir itme sonucu insanların göç etmeleridir. Burada göç kararı almada temel etken, coğrafik ve doğal faktörlerdir. Ekolojik bir baskıdan kaynaklanan ilkel göç, insanın doğa güçleri ile baş edememesiyle ilgili bir hareketi ifade etmektedir (Petersen,

♦ Bu bölüm yazarın Nöbetleşe Dışlanma Göç ve Sosyal Dışlanma Döngüsü, başlıklı eserinden derlenmiştir. Göç konusunda daha ayrıntılı tartışmalar için Bknz. Tümtaş (2020)

1958:259). Zorlayıcı göç ise yine William Petersen (1958:261) tarafından zorunlu-gönüllü göç ayrımında, bir orta kategori olarak tanımlamıştır. Bu göç türünde, göçmenlerin, kendi yerleşim yerlerinden ayrılıp ayrılmama kararı vermek için hala biraz güçlerinin bulunduğu koşullar ile bu güce hiç sahip olmadıkları zorunlu göçü birbirinden ayırmıştır. Böylesi bir ayrımı yapmak çok güç olsa da, zorlayıcı göçte çok az da olsa bireyin kararının olduğunu belirten Petersen'e göre, zorunlu göçte hiçbir şekilde bireyin iradesinin etkisi olmamaktadır. Zorunlu göç, bireylerin, kendi istek ve iradeleri dışında, doğanın dayatması, devlet veya bağlı kurum ve kuruluşlar ya da devlete muhalif gruplar tarafından uygulanan baskı, zorlama ve şiddet yoluyla, buldukları yerleşim biriminden göçe zorlanmaları veya göç ettirilmeleridir. Bu tür göçler, bir dizi yasal veya politik boyutu bünyesinde içermektedir. Zorunlu göçlerde, göçmenlerin tamamı, evlerinden ayrılmaya, yerleşim yerlerini terk etmeye ve başka bir yere sığınmaya zorlanmaktadır. Zorunlu göçmenlerin çoğunluğu, uluslararası mülteci rejimi tarafından tanınmayan nedenlerden dolayı yerleşim yerlerini terk etmeye zorlanmakta ve birçoğu ise kendi ülkelerinde yerlerinden edilmektedir (Castles, 2003:12). Bu bağlamda mülteciler, sığınmacılar gibi ülke içinde yerinden edilmiş kişiler de zorunlu göçmen kategorisine girmektedir. Chimni'nin (2009:12) de vurguladığı üzere, yerinden edilme ile sonuçlanan bu tarz göçleri sosyo-ekonomik içerikli göçlerden ayrı değerlendirmek gerekmektedir. Çünkü bu göçlerde, göç kararının alınmasında gönüllük esası değil, birtakım baskılar belirleyici olduğu için zorunlu göç kategorisi içinde tartışılması gerekmektedir. Zira Buz'un (2004:7) da belirttiği üzere, farklı büyüklükte ve farklı gerekçelerde de olsa her dönem var olagelmiş olan bu tarz göçlerde, bireyler, baskı ve zulüm gördüğünden dolayı kendi yerleşim birimlerinde yasayamaz hale gelmekte ve kendi yerleşim yerini terk etmek zorunda kalarak güvenli bir yer arayışına girmektedirler.

Bütün bu kavramsal tartışmaların amacı Afgan göçmenlerin hangi kategoride ele alınması gerektiğine dair muğlaklıkları ortadan kaldırmaktır. Ancak çalışmanın düzensiz göç kavramı çerçevesinde gerçekleştirilmiş olması nedeniyle düzensiz göç kavramına da değinmek yerinde olacaktır. Sosyal bilimlerde geniş bir literatürü sahip olan düzensiz göç, olayın doğallığına aykırı davranmayı ifade etmektedir (De Genova, 2002:420). Düzensiz göç, özellikle ulus devletleşme süreci ile keskinleşen sınırlarda "devletlerin koyduğu kanunlara uymayarak, ülkeye giriş, çıkış ve ülke sınırları içinde ikamet ve çalışma faaliyetlerine" denk gelmektedir. Düzensiz göç hareketleri salt sosyo-ekonomik içerikli ve daha iyi yaşam şartları için ülkelerini terk eden göçmenleri değil; zorunlu göç gerekçeleri olarak görülen, çatışma, savaş, soykırım, her türlü baskı gibi nedenlerle ülkelerini terk etmek zorunda kalan siyasi mültecileri de kapsar (Üstübcü, 2020: 279). Bu noktada asıl tartışılması gereken, ülkelerin düzensiz göçmenlere neden müsamahakâr yaklaştığına ilişkindir. Şüphesiz ki, bu sorunun cevabını kapitalist sistemin etkileri kapsamında yorumlamak gerekmektedir. Bilindiği gibi kapitalist sistemin karlılığı arttırma hedefi, emeği ve/veya doğal kaynakları daha fazla sömürmesine koşut olarak gerçekleşmektedir. Bu bağlamda da "yedek iş gücü ordusu" olan göçmenlerin hareket serbestisini sağlayarak, sermayenin karlılığına katkı sağlanmaktadır. Nitekim düzensiz göçmenler, enformel istihdam piyasasında muadillerine göre çok daha düşük ücret ve çok daha kötü çalışma koşullarında çalışmaya razı olarak, sistemin karlılığını arttıran bir vazife görmektedir. Zira düzensiz göçmenler, herhangi bir yasal statülerinin olmaması, her an yakalanma tehdidi ile sömürüye en açık gruplardır. Bu çerçevede de klasik Marksist görüşün vurguladığı gibi, devlet, egemen sınıfın çıkarlarına hizmet eden bir araç olarak, düzensiz göçmenlerin sınırlardan geçişini görmezden gelmektedir. Nitekim, bir dönem bakanlık da yapmış olan hükümet partisinin şu anki genel başkan yardımcısı ve yerel yönetimler başkanı Mehmet Özhasaki, katıldığı bir televizyon programında Suriye ve Afgan göçmenlere ilişkin açıklamalarda bulunarak mültecileri kimsenin gönderemeyeceğini söyledi. Özhasaki, "Şimdi bazı şehirlerde sanayiye onlar ayakta tutuyorlar. Gaziantep sanayisine gidin yüzbinlerce insan en ağır

ve en zor işlerde çalışıyorlar” dedi.¹

Çalışmanın bundan sonraki bölümünde, Türkiye’de son dönemde gündemi meşgul eden en önemli tartışma konularından biri olan Afgan göçmenlerle yapılan saha araştırma bulgularını tartışmadan önce, Afganistan’daki fiili durumu ve Türkiye’deki Afgan göçmenlere dair istatistiksel verilere değinmek yerinde olacaktır.

Afganistan’daki Durum ve Türkiye’deki Afgan Göçmenler

Etno-kültürel ve inançsal farklılıkların çok olduğu ve farklı grupların aralarındaki iktidar mücadelesi nedeniyle çatışmaların dinmediği bir ülke olan Afganistan’ın tarihi, siyasal ve ekonomik istikrarsızlıklarla, dolayısıyla da göçlerle doludur. Bağımsızlığını kazandığı süreç sonrasında Afgan tarihine kısaca bakıldığında, 1919 yılında İngilizlere karşı kazandığı bağımsızlık mücadelesinden sonra ülke genelinde siyasal ve ekonomik istikrarın sağlanamamış olduğu, 1940 yılında Hindistan’ın bölünmesi ve Pakistan’ın kurulması ile genel olarak bu coğrafyadaki gerginliklerin had safhaya ulaştığı görülmektedir (Aras ve Toktaş, 2008:47). Ülke tarihinde kırılma noktalarından biri de 1979 yılında Sovyetler Birliği’nin ülkeyi işgali etmesidir. Bu işgal sonucunda ülke genelinde 3,8 milyon insan ülkesini terk etmek zorunda kalmıştır (Kronenfeld, 2008:47). 1990’lı yıllarda ise ülkede yaşanan otorite boşluğunu fırsat bilen ve Sovyet işgali döneminde ABD’nin silahlandığı cihatçılar, Taliban örgütlenmesi adı altında 1996 yılında ülkede, yönetimi silah zoruyla, ele geçirmiştir. Bu olay yine ülke tarihinde yoğun göç hareketliliği yaratmıştır. 2001 yılında ise 11 Eylül saldırılarının akabinde Amerikan işgali ile Taliban yönetimi devrilmiş, bu süreçte yaşanan çatışma ortamından dolayı da yine milyonlarca Afgan yerinden edilmiştir. 2021 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nin ülkeyi terk etme kararından sonra hükümet güçleri çatışmadan yönetimi tekrar Taliban’a devretmiş ve yine cihatçı yapılanmayı ve şeriat yönetimini istemeyenler, oluşan baskı nedeniyle ülkeyi terk etmiş ve yeni bir göç dalgasına neden olmuştur.

Görüldüğü gibi ülke tarihi savaşlar, çatışmalarla doludur. Kronenfeld’in (2008:47) deyişiyle dünyada hemen hiçbir ülke, Afganistan kadar çatışma, savaş ve yıkımla yüzleşmemiştir. Dolayısıyla çatışmaların yoğun olduğu coğrafyada sosyal ve ekonomik hayatın çökmesi ve insanların bir yandan yaşam kaygısı öte yandan da yoksulluk, işsizlik nedeniyle göç kararı alması gayet beklenen bir durumdur. Nitekim Afgan halkının 1/3’ünden fazlası yaşamları boyunca en az bir defa göçü deneyimlemiştir (Kronenfeld, 2008:47).

Ülkedeki demografik ve ekonomik yapıya bakıldığında da göçü besleyen bir yapının olduğu görülmektedir. Zira Afganistan sosyal, ekonomik ve siyasi olarak bölünmüş bir ülkedir. Afganistan’da büyüklü küçüklü 18 farklı grup arasında etnik, dini, siyasi ve aşiret temelli bölünmeler mevcuttur (Karadağ, 2021:16). Dünya Bankası 2019 verilerine göre 38 milyonun üzerinde insanın yaşadığı ülke, nüfusunun yarısına yakını 15 yaşın altındaki bireylerin oluşturduğu, kırsal nüfus ağırlıklı bir toplumsal yapıya sahiptir. Zira ülke nüfusunun yaklaşık %74’ü kırsal alanlarda yaşamaktadır. Ekonomik göstergeler açısından da ülke, dünyanın en gelişmemiş ülkelerinden biridir. Ülkede 20 milyondan fazla insanın günlük 1,5 doların altında gelir elde ettiği tahmin edilmektedir. Bunların yanında eğitim seviyesinin düşük olduğu ülkede, yükseköğretime kadar 12 yıl eğitim süresi bulunmaktadır. Ancak yoksulluk, okul çağında olmasına rağmen birçok çocuğun okula gitmesinin önünde en büyük engeldir (Buz vd. 2021:7). Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2017), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

¹ Haber detayları için bkz. AKP’li Özhasseki’den ‘göçmen’ çıkışı: Sanayiye onlar ayakta tutuyor - Son dakika haberleri (sozcu.com.tr)

(UNDP) 2013 Raporuna dayandırarak, Beşeri Yoksulluk Endeksi sıralamasında da Afganistan 145 ülke arasında 135. sırada olduğunu aktarmaktadır. UNDP 2018 raporunda da İnsani Gelişme Endeksi içinde 178 ülke arasında 168. sırada yer almaktadır. Nüfusun %78'inin temiz içme suyuna ulaşamadığı; yeni doğan bir bebeğin 40 yaşına kadar yaşama olasılığının ancak %59 olduğu; beş yaş altı çocuklar arasında yetersiz beslenenlerin oranının %39 olduğu görülmektedir. Tüm bunlar, Afganistan'da gelir ve tüketim yoksulluğu yanında beşeri yoksulluğun da önemli bir sorun olduğunu göstermektedir (HÜNEE, 2017).

Dolayısıyla siyasal ve ekonomik istikrarsızlığın kronik hale geldiği, çatışmaların gündelik yaşamın neredeyse bir parçası olduğu bir ülkenin, her türlü göçe kaynak ülke teşkil etmesi gayet olağan bir durumdur. Bu bağlamda ülke, dünyadaki mülteci hareketlerinin büyük bir bölümünün çıkış noktasıdır. Nitekim Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin (BMMYK) 31 Ağustos 2021 tarihli verilerine göre Afganistan'dan kayıtlı mültecilerin sayısı 2.221.828'dir. Kayıtlı mültecilerin 1.435.026'sı Pakistan, 780.000'i ise İran'da yaşamaktadır. Yani Afganistan kaynaklı göç hareketlerinin büyük bir çoğunluğu komşu iki ülkeye yoğunlaşmaktadır. Ancak komşu ülkeler dışında, Afganistan merkezli göçlerde Türkiye'de hem transit hem de kalıcı göç hareketlerinde önemli ülkelerinden biridir. Bu çerçevede Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün güncel verilerine bakıldığında, AB veya EFTA (Avrupa Serbest Ticaret Birliği)² ülkelerine uluslararası koruma başvurusu yapan yabancılar³ arasında Afganlar öne çıkmaktadır. 2019 yılında uluslararası koruma başvurusu yapan 56.417 kişinin yaklaşık yarısı Afganistan kökenli yabancılarıdır. 2020 ve 2021 yıllarında da benzer eğilim devam etmektedir.

Türkiye açısından asıl tartışma konusu olan husus, uluslararası koruma başvurusu yapan Afganlardan ziyade düzensiz göçle ülkeye giriş yapan Afganlardır. Yine Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün düzensiz göçmen verilerine bakıldığında yakalanan 102.492 düzensiz göçmenden 43.182'si Afgan uyrukludur. Tablo 1'de 2014 yılından itibaren yakalanan düzensiz Afgan göçmenlerin sayısı görülmektedir.

Tablo 1: Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Afgan Göçmenlerin Sayısı

2014	2015	2015	2017	2018	2019	2020	2021*	Toplam
12.248	35.921	31.360	45.259	100.841	201.437	50.161	43.182	508.161

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (goc.gov.tr)

Tabloya bakıldığında 2015 yılından beri Türkiye'de yakalanan düzensiz Afgan göçmen sayısı 500 bini geçmiştir. Özellikle 2019 yılında 201.437 düzensiz Afgan göçmen yakalanmışken, 2020 ve 2021 yılında bu sayısının çok aşağılara düşmüş olması da tabloda dikkat çekmektedir. Bu durumu bir yandan düzensiz Afgan göçmenlerin yakalanma korkusuyla gelmekten

² Kısa adı EFTA olan Avrupa Serbest Ticaret Birliği Norveç, İsviçre, İzlanda ve Liechtenstein'in üye olduğu bir uluslararası ticaret örgütüdür.

³ Bilindiği gibi Türkiye, Avrupa dışından gelenlere mülteci statüsü tanımamaktadır. Ancak bu durum onlara karşı bir sorumluluğu olmadığı anlamına gelmemektedir. Cenevre Sözleşmesi'nin 33. maddesine göre "Hiçbir Taraf Devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade etmeyecektir". Bu "geri gönderilememe" maddesinden dolayı da Türkiye, Avrupa ülkeleri dışından gelen mültecilere, üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar ev sahipliği yapmaktadır. Bu bağlamda on binlerce kişi yaptığı mültecilik başvurusunun sonucunu, "şartlı mülteci" olarak Türkiye'de beklemektedir (Tümtaş, 2020:119).

* 16.09.2021 tarihi itibarıyla

vazgeçtikleri şeklinde okumak mümkünken, öte yandan da sınırdan yakalanmadan geçtikleri şeklinde bir yoruma da imkan sunmaktadır. Nitekim UNHCR⁴ Türkiye verilerine göre uluslararası koruma başvurusu yapıp Türkiye’de sürecin sonuçlanmasını bekleyen Afganistan uyruklu sayısı 116.400 iken, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan 20 Ağustos 2021 tarihinde yaptığı konuşmada Türkiye’de kayıt dışı 300 bin Afgan olduğunu belirtmiştir.⁵ Dolayısıyla buradan hareketle Türkiye’de yarım milyona yakın Afgan göçmenin bulunduğunu belirtmek mümkündür. Ancak 2021 yılı Ağustos ayında Talibanın ülke yönetimini tekrar ele geçirmesinden sonra bu sayısının artmış olacağını da ön görmek gerekmektedir.

Araştırma Hakkında

Araştırma 2021 yılı Temmuz ayında, Türkiye’ye gelen düzensiz göçmenlerin ikamet etmek ve çalışmak için en önde tercih ettiği kent olan İstanbul’un Bağcılar, Bahçelievler ve Zeytinburnu ilçelerinde yapılmıştır. Araştırmanın örneklem seçiminde kar topu yöntemi uygulanmıştır. Bu kapsamda inşaat malzemeleri satan bir işyerinde çalışan düzensiz bir Afgan göçmene ulaşılmış ve görüşme sonrasında onun yönlendirmesi ile diğer düzensiz Afgan göçmenlere ulaşılmıştır. Bu yolla örneklem zincirleme büyümüş ve toplam 15 düzensiz Afgan göçmen ile kendi iş veya yaşam alanlarında yüz yüze görüşülerek, derinlemesine mülakat yapılmıştır. Türkçe bilmeyen Afganlarla yapılan görüşmelerde tercüman kullanılmıştır.

Görüşme formu 4 bölümden oluşmuştur. İlk bölümde Afgan göçmenlerin demografik bilgileri alınmış, ikinci bölümde düzensiz göç süreci, ilk çıkış noktalarından varış noktalarına kadar aşamalarıyla değerlendirilmiş, üçüncü bölümde Türkiye’deki yaşamları, emek piyasasındaki konumları, gündelik yaşamdaki sosyal dışlanma boyutları ve varsa sonraki göç planları ele alınmış, nihayetinde son bölümde ise düzensiz göçmenlerin diğer uyruklu göçmen veya mültecilerle olan ilişkileri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Demografik Veriler

Görüşmede ilk olarak araştırma grubunun demografik verileri alınmıştır. Buna göre Görüşülen 15 düzensiz Afgan göçmenin tamamı erkektir. Özellikle göç sürecinde değinileceği üzere, düzensiz göçmenler günlerce yol yürüyüp, tehlikeli bir göç süreci geçirdikleri için kadın ve çocukları yanlarında getirmemektedir. Bu nedenle görüşme grubunun tamamı erkeklerden oluşmaktadır. Bununla birlikte yaş aralıklarına bakıldığında en küçüğü 19 yaşında en büyüğü 30 yaşında olan düzensiz göçmenlerin ortalama yaşı ise 23.7’dir. Dolayısıyla düzensiz Afgan göçmenler çok genç yaşlarda, çok ciddi yaşamsal riskler alarak, göç etmektedir.

Medeni durumlarına bakıldığında ise görüşme grubunda yer alanların 5’inin ülkelerinde evli ve çocuklu olduğu, 10’unun ise bekar olduğu bulgulanmıştır. İlerleyen bölümlerde tartışılacağı üzere, evli ve çocuklu olma, düzensiz göçmenlerin geri dönme motivasyonunu arttıran en önemli faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira evli olanların tamamı eşlerini ve çocuklarını ülkelerinde bırakmıştır.

Eğitim durumu da demografik verilerin önemli bir bileşenidir. Zira eğitim, istihdam ve geliri doğrudan etkileme potansiyeline sahiptir. Daha önce belirtildiği gibi, ülkede yükseköğretime kadar 12 yıl eğitim süresi bulunmaktadır. Görüşme grubunda yer alanlardan sadece 1 kişi 12 yıl eğitim aldığını, diğerleri ise bu sürecin belirli noktalarında artık okuma şanslarının olmadığını ve eğitime devam etmediklerini aktarmıştır. Bu durum düzensiz

⁴ UNHCR Türkiye İstatistikleri – UNHCR Turkey

⁵ Erdoğan, Türkiye’deki Afgan göçmenlerin sayısını açıkladı (cumhuriyet.com.tr)

göçmenlerin okul çağında olmasına rağmen okula deva edemeyip ülkelerinde çalışmaya yöneldikleri, iş bulamayanların da daha çocuk yaşlardan düzensiz göçmen olarak başka ülkelere göç ederek yaşamlarını idame ettirme amacına sürüklenmektedir. Nitekim görüşme grubunda yer alanların Türkiye’de buldukları süre ile yaşları kıyaslandığında bir kısmının çocuk yaşlarda göçe yöneldiği görülmektedir. Genel olarak ise görüşme grubunun Türkiye’de kalış süresi 6 ay ile 7 yıl arasında değişmektedir. Bu durum Türkçe öğrenme durumlarını da etkilemektedir. Zira Türkiye’de geçirdikleri süre ile Türkçeyi öğrenmeleri arasında da doğru yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Yeni gelenlerin hiçbiri henüz Türkçe konuşamazken, uzun yıllardır Türkiye’de olanlar kendi imkanlarıyla Türkçeyi öğrenmişlerdir. Bu, doğal olarak istihdam durumlarını ve aylık kazançlarını da etkilemektedir. Türkçe konuşabilenler konuşamayanlara göre çok daha rahat bir şekilde görece yüksek gelir elde edebilecekleri işler bulabilmektedirler.

Görüşme grubunda yer alan 15 kişinin 13’ü ülkelerinde herhangi bir gelir getiren işte çalışmadıklarını belirtmişken, tamamı Türkiye’de gelir elde ettikleri bir işte çalıştıklarını belirtmiştir. Bu nokta istihdam açısından değerlendirildiğinde tamamı kayıt dışı olan göçmenlerin enformel sektördeki marjinal işlerde çalışmakta olduğu, 15 görüşmecinin 9’unun çöp toplama işinde, 6’sının ise farklı işyerlerinde işçi olarak çalışmakta olduğu görülmüştür. Bu bağlamda Türkiye’deki gelir durumlarına bakıldığında, 15 düzensiz Afgan göçmen 2100 TL ile 3500 TL arasında gelir elde ettiğini söylemiştir. Bu kapsamda görüşme grubunda oluşan ortalama gelir de 2533 TL olarak hesaplanmıştır. Yine burada önemli bir husus göçmenlerin yaşamlarını sürdürmek için yaptıkları harcamalardır. Genel olarak görüşme grubunun ortalama giderleri ise 980 TL olarak hesaplanmıştır. Dolayısıyla yaklaşık olarak ortalama 1500 TL’lik bir birikim için düzensiz göçmenler Türkiye’de kayıt dışı yaşayarak çalışmaktadır.

Göç Süreci

Göç süreci düzensiz göçmenler açısından çok ciddi yaşamsal tehditlerin olduğu bir aşamadır. Zira Afganistan’ın Türkiye ile doğrudan sınırı bulunmamakta ve düzensiz göçmenler farklı ülkelerin zor coğrafik şartlarını geçerek Türkiye sınırına ulaşmaya çalışmaktadırlar. Dolayısıyla bu kadar ciddi yaşamsal tehditler olmasına rağmen “Afganların nasıl bir motivasyonla göç kararı almakta olduğu” sorusu akla gelmektedir. Bu bağlamda görüşme grubuna odaklandığımızda görüşmecilerin tamamının benzer gerekçeleri sunduğu görülmektedir. Bunlardan biri olan Osman kendi durumunu şöyle açıklamaktadır (**Osman, Erkek, bekar, 21 yaşında, çok iyi derecede Türkçe biliyor**):

“Ailemin en büyük çocuğuyum, 16 yaşında Türkiye’ye geldim, 5 yıldır Türkiye’de yaşıyorum. Afganistan’da 7. sınıfa kadar okudum, sonra babamın kamyonunda beraber nakliye işi yaptık, babamla beraber ikimizin kazancı yaklaşık 1200 TL’ye denk geliyordu. Taliban, devletin askerleri ve Amerikan ordusu arasındaki savaş ekonomiyi durdurdu, iş yoktu, para kazanamıyorduk, geçinemiyorduk, ben de çalışıp, para kazanıp aileme destek olmak için Türkiye’ye gelmeye karar verdim. 2 akrabamla beraber Türkiye’ye geldik, 18 gün çoğu zaman yürüyerek, Afganistan’dan Pakistan’a oradan İran’a ve oradan da Türkiye’ye, Vana geldik, çok riskli bir yolculuk süreci vardı, yeni gelenler anlatıyor hala da öyle, bir sürü insan yolda ölüyor. Pakistan polisi yakalarsa 3 ay zindanda ölmekten beter yapıyor, Pakistan’da yakalandın mı yaşama imkânın çok yok, İran polisi görürse direk ateş ediyor, vuruyor, öldürüyor. Onlardan kurtulsan bile yolda açlık susuzluktan birçok insan ölüyor, kışın gelirsene dağlarda soğuktan ölen çok insan var, ama en zoru açlık, susuzluk...”

Osman’ın sözünü ettiği göçe zorlayan şartlar ve göç süreci görüşme grubunda yer alanların tamamı tarafından dile getirilmiştir. Bunlardan biri de 23 yaşındaki İsmail (**İsmail, 23 yaşında, Erkek, nişanlı, 6 yıldır Türkiye’de, iyi derecede Türkçe biliyor**):

“6 kardeşin en büyüğüyüm, 4 kız 1 erkek kardeşim var, ben çok küçükken Taliban köyümüzü bastı ve babamı öldürdü. Annem bizi alıp köyden kaçtı, şehre geldik. Ben ve kardeşim çalışıp annem ve kardeşlerime baktık. Bu nedenle 5. Sınıfa kadar okula gidebildim. Afganistan’da artık hiç iş yoktu, iş bulamıyordum, ben de 16 yaşında kaçak yollarla İran’a gittim, doğrudan Türkiye’ye gelmek için kaçakçılara verecek param

yoktu, İran'da 1 yıl çalıştım sonra Türkiye'ye geldim, İran'da az kazanıyordum Türkiye'de daha çok kazanacağımı söyledi kaçakçılar... Afganistan'da savaş var, nerde ne olacağı belli değil, çalışacak iş yok, mecburen yaşamak için, aileme bakabilmek için Afganistan'dan çıktım. 3 akrabamla beraber kaçakçılar aracılığıyla İran'a geçtik, kişi başı 400 dolar para verdik, bizi dağlardan yürüterek geçirdiler, 1 yıl İran'da kaldık, sonra orada da az para kazanıyorduk, Biriktirdiğimiz parayla Türkiye'ye yine kaçakçılar aracılığıyla geçtik, bir yıl boyunca biriktirdiğim 600 doları Türkiye'ye gelebilmek için kaçakçılara ödedim. İlk denememizde sınırda yakalandık, bizi biraz dövüp hemen oradan geri gönderdiler, birkaç hafta dağlarda kaldık, ne bilsak karnımızı doyurmaya çalıştık, hastalanıp ölenler oldu, sonra tekrar denedik, sınırı geçtik, Vana getirdiler bizi oradan otobüsle Ankara'ya, Ankara'da birkaç gün kaldıktan sonra da İstanbul'a geldik..."

Yukarıda belirtildiği gibi Osman ve İsmail'in aktardığı ve düzensiz göçmenlerin göç sürecinin ciddi yaşamsal tehditlerle dolu olması, Sibel Karadağ'ın (2021:25) Göç Araştırma Derneği adına hazırladığı rapordaki araştırma bulgularında da vurgulanmaktadır. Raporda özellikle dağlık bölgelerde ve sınır noktalarında düzensiz göçmenlerin ölümcül tehlikelerle karşı karşıya kaldığı aktarılmaktadır.

Bilindiği gibi Afganistan'dan Türkiye'ye kayıt dışı gelmek için uzun, tehlikeli ve meşakkatli bir yolculuğu göze almak gerekmektedir. Bu noktada Türkiye kamuoyunu meşgul eden "neden Türkiye" sorusu önem kazanmaktadır. Görüşme grubuna odaklanıldığında genel olarak 3 yanıt öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki, Türkiye'yi Avrupa'ya geçiş için bir aşama olarak gören ve insan kaçakçılarını Avrupa'ya geçiş için ödemesi gereken parayı toplamak için Türkiye'de bulunanlardır. İkincisi, Türkiye'deki düzensiz göçmenlerin İran ve Pakistan'a göre görece daha yüksek ücretlerle çalışmasıdır. Üçüncüsü ise Türkiye'yi tarihi, kültürel ve inançsal açıdan yakın görmeleridir.

Görüşme grubunda yer alanlardan biri olan Ferit Türkiye'yi Avrupa'ya geçmek için basamak olarak görenler arasında yer almaktadır. **(Ferit, Erkek, 27 yaşında, nişanlı, orta düzeyde Türkçe biliyor, 5 yıldır Türkiye'de):**

"12 kardeşiz, ailenin 7. Çocuğuyum, 5. Sınıfa kadar okula gidebildim, çalışmak için okulu bıraktım, bir mağazada çalışmaya başladım, buranın parasıyla 600 lira ancak kazanıyordum. Babam çalışmayacak durumdaydı, 3 kardeşimle beraber Türkiye'ye gelmeye karar verdik. Kişi başı 1000 dolar para verdik kaçakçılara, Pakistan ve İran'ı geçerek Türkiye'ye geldik, 28 gün yürüdükten sonra Van'da sınırı geçtik... Şimdi inşaat malzemesi satan işyerinde işçiyim, burada konteynerde kalıyoruz 3 arkadaşla beraber, 2500 lira maaşım var. 700-800 lira masrafım oluyor, diğer 2 kardeşim de Zeytinburnu'nda tekstilde çalışıyor, hepimiz kazandığımızın bir kısmını ailemize Afganistan'a gönderiyoruz, biz para göndermesek onlar orada yaşayamaz, aç kalır çünkü babam çalışmayacak kadar yaşlı kardeşlerim küçük... Türkiye'ye gelme amacımız aslında Avrupa'ya geçmek Avrupa'da 1800-2000 euro arası kazanıyorlarmış biz de Türkiye'de para biriktirir Avrupa'ya geçeriz diye düşündük. Biz geldiğimizde kaçakçılar 2000 euro karşılığında Avrupa'ya İtalya'ya kadar götürüyorlardı ama Suriyeliler Avrupa'ya kaçmaya çalışınca fiyatlar yükseldi, 8000 euroya çıktı. Türkiye'ye Avrupa'ya geçebilmek için geldim ama geçemeyeceğimi anladım para biriktirirsem memlekete geri dönerim artık..."

Görüşme grubunda, Türkiye'de çalışıp para biriktirerek Avrupa'ya geçme amacıyla olan çok sayıda düzensiz göçmen bulunmaktadır. Bunlardan biri olan İdris yaşadıklarını şöyle aktarmaktadır. **(İdris, Erkek, 20 yaşında, bekar, Türkçe bilmiyor, 2,5 yıldır Türkiye'de):**

"Ben daha doğmadan babam Taliban köye saldırıp babamı öldürmüş. 2. sınıfta okulu bıraktım, o zamandan beri çalışıyorum, evde kim ne iş bulsa yapmaya çalıştı ama yine de karnımızı doyuramıyorduk, savaş olan yerde iş olmaz ekme olmaz, ben de ailemi ikna edip Avrupa'ya gitmeye karar verdim ama kaçakçılara verecek o kadar paramız yoktu. Türkiye'ye kadar gidip orada çalışıp biriktirip Avrupa'ya geçmeye karar verdim. 1200 dolar kaçakçılara verip 34 gün yürüdükten sonra Doğubayazıt üzerinden Türkiye'ye girdim. Ordan otobüsle önce Ankara sonra İstanbul'a geldim. Burada bir arkadaşım vardı bana kuru temizlemede iş buldu, geldiğimden beri burada çalışıyorum, ayda 2300 lira kazanıyorum. Arkadaşlarım çöp toplama işinde çalışıyor, onların deposunda konteynerde 8 kişi beraber kalıyoruz... Kazandığım paradan bir kısmını aileme gönderiyorum kalan ile her ay Euro alıyorum, Avrupa'ya gitmek için 8000 euro biriktirmeye çalışıyorum ama daha yarısını bile biriktiremedim. Avrupa'ya gidip daha fazla para kazanıp ailemi kurtarmak istiyorum,

Afganistan’da karınlarını zor doyuruyorlar...”

Neden Türkiye sorusuna düzensiz göçmenlerin verdiği ve öne çıkan bir diğer yanıt da Türkiye’deki çalışma şartlarının, ülkelerine sınırı bulunan İran ve Pakistan’a göre görece daha iyi olmasıdır. Bu durumu deneyimlemiş olanlardan biri de Seyit Can’dır. **(Seyit Can, Erkek, 22 yaşında, evli, 2 çocuğu var, orta seviyede Türkçe biliyor, 2 yıldır Türkiye’de):**

“8 kardeşiz, ailem çok fakir, babam günlük işler bulursa çalışıyordu, çoğu gün eve yiyecek alacak parayı kazanamıyordu...2 yıl okula gidebildim, para yoksa okula da gidemiyorsun, Afganistan’da hiç kimse iş bulamıyordu, yoktu. Ben de İran’a gitmeye karar verdim, ailem 350 dolar toplayıp kaçakçılara verdi, İran’a gittim, 2 yıl orada çalıştım ama çok az para veriyorlardı. Türk parasıyla 1000 lira gibi. Bana da aileme de yetmiyordu. Ailem telefonda bana Türkiye’ye gidenler ailelerine daha çok para gönderiyor sen de oraya git dedi. Para biriktirdim, 800 dolar kaçakçılara verdim, yürüyerek Van’a kadar getirdiler bizi, sınırı geçerken Türk askeri yakaladı bizi, çok iyi davrandılar, geçmemize izin verdiler. Oradan otobüse bindik İstanbul’a geldik. 2 yıldır Türkiye’de çöp toplama işi yapıyorum, çok akrabam, arkadaşım vardı burada, onlar bana bu işi buldu. Çöpleri götürdüğümüz depo var orada konteynerde kalıyoruz, 8 kişi bir konteynerde, 80-90 kişi kalıyor burada. Aylık ortalama 2500 lira civarı para kazanıyorum, 500-600 TL yemek masrafım oluyor kalanı aileme gönderiyorum. Şimdi biraz rahatlar en azından karınları doyuyor, 2 kardeşim daha buraya gelecek, yoldalar, onlar da gelse tam rahat ederler...”

Neden Türkiye’ye göç ettiniz sorusunda ortaya çıkan üçüncü genel eğilim ise Türkiye ile olan tarihi, kültürel ve inançsal yakınlıktır. Her ne kadar farklı gerekçelerle Türkiye’ye geldiklerini belirtmiş olsalar da görüşme grubunda yer alanların neredeyse tamamı Türkiye’ye duydukları yakınlığı dillendirmiştir. Bunlardan biri de Kerim’dir. **(Kerim, Erkek, 25 yaşında, bekar, 7 yıldır Türkiye’de, Türkçe biliyor):**

“2014 yılında Türkiye’ye geldim, 7 yıldır Türkiye’de çöp toplama işinde çalışıyorum, şimdi artık depoda, depo sorumlusu olarak çalışıyorum toplanan kağıtları, camları falan yazıyorum, ayda 3500 TL kazanıyorum. Yoksulluktan dolayı geldim, herkes o yüzden geliyor, yoksa neden ailemizi bırakıp gelip bu çöplerin içinde yaşayalım...2 yıl önce kardeşimi de getirdim, o da önce çöp toplamayla başladı sonra buraya dayanamadı, inşaat malzemesi satan bir yerde çalışmaya başladı, para biriktirdi, Avrupa’ya geçmek için, geçti de İtalya sınırına götürdüler kaçakçılar kardeşimi, İtalya sınırında soğuktan ölmüş, yanındaki arkadaşları aradı, ölünce oraya gömmüşler. Türkiye’ye gelmek için Avrupa’ya gitmek için yollarda çok kişi ölüyor... Benim ilk geldiğimden beri amacım Türkiye’de kalmak çünkü Müslüman bir ülke, İran gibi Şii de değil, kültürümüz, isimlerimiz de benziyor, Osmanlıdan beri aynıyız biz, iş de buluyoruz burada. Zaten gelen Afganların çoğu bu saydıklarım yüzünden Türkiye’ye geliyor...”

Sunulan bulgulardan, Afgan göçmenlerin göç gerekçelerinin neredeyse tamamen aynı olduğunu görülmektedir. Siyasal ve ekonomik olarak son derece istikrarsız bir ülke olan Afganistan, yaşadığı savaşın yıkıcı etkisinden bir türlü kurtulamamış ve Afgan halkı işsizlik ve yoksullukla mücadele içine girmiştir. Hatırlanacağı gibi, kavramsal tartışmalarda William Petersen’e referansla zorunlu-gönüllü göç ayrımında, bir orta kategori olarak zorlayıcı göç kavramından söz edilmişti. Kavram göçmenlerin, göç kararını vermek için hala biraz güçlerinin bulunması durumunu ifade etmekteydi. Afganistan’da bir yandan doğrudan yaşam hakkına müdahale kapsamında çatışmaların yer alması öte yandan da güvensizlik ortamından kaynaklı olarak ekonomik istikrarsızlıkların, işsizliğin, yoksulluğun olması insanları göçe zorlamaktadır. Dolayısıyla Türkiye’ye yönelik Afgan göçünü ya doğrudan can güvenliği noktasında zorunlu göç, ya da Petersen’in sözünü ettiği zorlayıcı göç kapsamında değerlendirmek gerekmektedir.

Türkiye’de Yaşam

Göç sürecinden sonra çalışmanın bu bölümünde düzensiz Afgan göçmenlerin Türkiye’ye geldikten sonraki yaşamları görüşme konusu yapılmıştır. Buna göre göç literatüründe göçmenlerin geldikleri yeni yerleşim biriminde ilk olarak barınma ve istihdam sorununu çözmek için birtakım desteklere ihtiyaç duyduğu ve bunu da kendi ağ ilişkilerinin olduğu insanlardan aldığı sıklıkla vurgulanmaktadır. Bu bağlamda görüşme grubunda yer alanların tamamının da, göç kararı almasından Türkiye’de barınma ve istihdam sorunlarının çözümüne kadar ağ

ilişkilerinden faydalandığı ve göç türünün zincirleme göç olduğu, bu kapsamda da ilk gelen düzensiz Afgan göçmenlerin sonra gelenleri kendi yaşadığı kente çağırdığı ve barınma, iş bulma konularında destek sunduğu, görüşme grubunda belirlemektedir. Bu süreci yaşamış olanlardan biri de 5 çocuk babası Gülnur'dur. **(Gülnur, Erkek 30 yaşında evli, 5 çocuğu var. Türkçe bilmiyor, 2 yıldır Türkiye'de):**

“Hiç okula gitmedim, Afganistan'da taş parke döşeme işi yapıyordum, iş olduğunda çağırıyorlardı, ama savaş var, iş yok, çocuklarımın karnını doyuramıyordum, Türkiye'ye daha önce gelmiş olan akrabalarım vardı, onlar her ay ailelerine para gönderiyordu, Türkiye'de savaş yok, çalışacak iş bulabiliyor Afganlar dediler, onların cesaretlendirmesiyle Türkiye'ye gelmeye karar verdim. 28 gün boyunca yürüyerek, kaçakçılarla, önce Pakistan'a sonra İran'a oradan da Doğubayazıt'a gedik, toplu olarak, oradan da otobüslerle Ankara'ya. Ankara'da Afgan arkadaşların yanında birkaç gün kaldım, oradan da İstanbul'a geldim. Gelir gelmez akrabalarım bana ve arkadaşlarıma kalacak yer ve iş buldu. Çöpten kağıt cam gibi şeyler topluyorum, zaten buralarda sadece Afganlar bu işi yapıyor, aylık 2500-2600 TL civarı kazanıyorum, geri dönüşüm deposunda konteynerde kalıyorum, 1000 TL civarı harcamam oluyor, kalanı Afganistan'a gönderiyorum. Afganistan'da 5 çocuğum var, para biriktirebilsem ülkeme dönmek istiyorum...”

Görüşme grubunda yer alanların hepsi Gülnur'un anlattıklarına benzer süreci yaşamış ve Türkiye'ye gelmelerinden, barınma ve iş bulma sorunlarına kadar daha önce gelmiş Afganlardan yararlanmışlardır. Düzensiz göçmenlerin bu tarz ilişkileri onları olası barınma ve iş bulma sorunlarından korumuştur. Genellikle bir arada yaşayıp bir arada çalışmaları da Afganların olası güvenlik kaygısını da bertaraf etmiştir. Bunların yanında düzensiz Afgan göçmenler barınma ve çalışma alanlarında herhangi bir ayrımcılıkla da karşılaşmamışlardır. Ancak gündelik yaşamda kendi dil ve kültürleriyle görünür olmaya başladıklarında ise ayrımcılık ve dışlanma ile yüzleşmeye başlamışlardır. Özellikle Türkiyeliler ile birlikte toplu taşımaları paylaştıklarında, kamusal alanları kullandıklarında ya da alışveriş merkezlerinde dolaştıklarında, kamuoyunda oluşan göçmen/mülteci karşıtlığını deneyimlemişlerdir. Bu da düzensiz göçmenlerin tamamen kendi içlerine kapanmalarına, sosyal yaşamdan tamamen izole olmalarına neden olmaktadır. Şüphesiz ki bu durumu sadece ayrımcılık ve dışlanma ile açıklamak yetersiz kalır zira düzensiz göçmenlerin kimliksizlikleri, güvencesizlikleri ve yakalanma korkuları başlı başına izole yaşam sürmelerine neden olabilmektedir. Görüşme grubunda, sözü edilen bu reaksiyonları deneyimleyenler sıklıkla yer almaktadır. Bunlardan biri de yukarıda bilgilerini verdiğimiz, 5 yıldır Türkiye'de yaşayan Osman;

“Türkiye Müslüman bir ülke, isimlerimiz, kültürümüz aynı, geçmişte hepimiz Osmanlıydık, kendimizi yakın hissediyoruz, o yüzden Türkiye'deyiz. Ama Türklerden bizi yakın görmeyenler var... Ben önce Van'dan Ankara'ya gittim 3 arkadaşla, orada 3 ay fırında çalıştım, bizden önce gelen bir Afgan arkadaş vardı, onunla aynı evde kaldık, bize üçümüze de o iş buldu, bana fırında iş buldu, diğerleri başka başka işlere gitti. Ev bir binanın bodrumundaydı, 7-8 kişi aynı evde kalıyorduk, binadakiler rahatsız oluyoruz dediler, ev sahibi bizi evden çıkardı. Sonra kış geldi bana patron dedi iş yok eleman çıkartacağız, ilk beni işten çıkardı, ben de İstanbul'a geldim, Zeytinburnu'nda tanıdıklar vardı, onlar yardımcı oldu, şimdi nalburda çalıştığım işi buldum, 4,5 yıldır burada çalışıp, burada yatıyorum. Bana iş bulan arkadaş Fransa'ya kaçtı, 2019 yılında şimdi orada yaşıyor... İş yerimde hiç ayrımcılıkla karşılaşmadım ama iş yeri dışında çıkınca yakalanma riski var o bizi korkutuyor, yakalarlarsa kimlik yok anlarlarsa sınır dışı ediyorlar...Otobüse ya da metrobüse bindiğimizde kendi aramızda bile kendi dilimizi konuşmuyoruz, Türkçe konuşmaya çalışıyoruz, çünkü tepki görmekten korkuyoruz. Daha önce yaşadık, kendi dilimizi konuştuk diye bize kızanlar oldu, otobüsten indirdiler, artık dışarda hep Türkçe konuşuyoruz. Mecbur Türkçe konuşuyoruz, eğer Türkçe bilmiyorlarsa sakın konuşmayın diyorum susun diyorum arkadaşlara, zaten kimliğimiz de yok kavga etsek polis gelse sınır dışı ediliriz. O yüzden Türkçe bilmeyen arkadaşlara diyorum ki susun...” **(Osman, Erkek, 21 yaşında)**

Osman'ın sözünü ettiği toplu taşımalarda ya da kamusal alanlarda kendi dillerini konuşmama olayı, görüşme grubunda yer alan düzensiz göçmenlerin hepsi tarafından da dillendirilmiştir. Özellikle bu süreci deneyimleyen düzensiz göçmenlerin yeni gelenlere bu tarz telkinlerde bulunduğu, yeni gelenler de kendileri böyle bir olay yaşamamış olmalarına rağmen telkinler sonucu kendilerini baskıladığı ve kamusal alanlarda, kendi dillerini konuşmadığı, aktarılanlardan anlaşılabilir.

Yine düzensiz göçmenlerin birçoğunun yaşadığı en önemli sorunlardan biri de kayıt dışılıktan dolayı güvencesizlik kapsamında yaşadıkları birtakım sorunlardır. Türkiye’de kimliksiz ve kayıtsız bir yaşam sürmelerini fırsat bilerek düzensiz göçmenleri kötü çalışma koşulları altında sömürmenin ötesinde bazı işverenlerin birkaç ay çalıştırdığı düzensiz göçmenlere, polis çağırıp sınır dışı etme tehdidiyle, hiçbir ödeme yapmadıkları da görüşme grubunda dillendirilmiştir. Bunlardan biri de, daha önce de görüşlerine yer verdiğimiz, Ferit:

“Van’dan otobüsle İstanbul’a geldim. Türkçe bilmiyordum o zamanda, bir arkadaşımı buldum o Samsun’da iş var dedi, mermer fabrikasında, gittik, 5 ay çalıştırdı patron, hiç para vermedi, 6 Afgan vardı mermer fabrikasında, yabancılardan kimseye para vermiyordu, adam Afgan göçmenleri topluyor, mermer fabrikasında çalıştırıyor 3-5 ay sonra para vermiyor. Önceleri bugün yarın diyordu sonra polis çağırırım sizi sınır dışı ettiririm demeye başladı. Kimliğimiz, kaydımız olsa, polise biz şikayet etsek hakkımızı alabilirdik belki ama yoktu. Lanet olsun dedik, bir gün oradan da kaçıp İstanbul’a geri geldik, 4-5 ay başka iş bulamayınca, çöpten kağıt toplamaya çıktım, hurda deposunda da kalıyorduk, her odada 20 kişiye yakın vardı. Çok kötüydü, sonra bu işi buldum rahatladım, burada 2 kardeşimle beraber kalıyorum, kira da ödemiyorum. Bu patron bize insan gibi davranıyor...” (Ferit, Erkek, 27 yaşında)

Enformel piyasadaki marjinal işlerde çalışan düzensiz Afgan göçmenlerin kayıtsızlık, güvencesizlik kapsamında benzer sorunlar yaşadıkları, görüşme grubunda anlatılanlar arasındadır. Özellikle çöp toplama işinde çalışan düzensiz Afgan göçmenler, aynı sektörde çalıştıkları Suriyeli ve Kürt çöp toplayıcıları ile sorun yaşadıklarını aktarmışlardır. Yine görüşme grubuna döndüğümüzde hem daha önce çalıştığı işlerde hem de çöp toplama işinde benzer sorunlar yaşayan Seyit Can başından geçenleri şöyle aktarmaktadır:

“Ben dahil, burada çöpten kağıt toplama işinde çalışanların çoğu daha önce çalıştığı işlerden parasını alamayanlar. Bizim burada öyle bir sorunumuz yok çünkü depo sorumlumuz da Afganistanlı. Biz artık biliyoruz ki buranın dışında çalışan arkadaşların çoğu çalıştığı yerden paralarını alamıyorlar, patron 3-4 ay çalıştırıyor hep sonra maaş diyor ama sonra vermeden işten atıyor, burada en azından çalıştığın kadar kazanıyorsun ama bu işte de başka sorunlar var. Mesela sokaklarda kağıt toplarken, Suriyelilerle ve Kürtlerle kavga ediyoruz, bize saldırıyorlar, kavga ediyoruz, ilk başlarda bizim topladığımızı bizden zorla, döverek alıyorlardı. Bize bıçakla saldırıyorlardı. Polis çağırıyorduk, geldiğinde polis bize diyor, onların kimliği var sizin yok sizi götürsek Türkiye’den sınır dışı etmemiz gerekir. Bizde artık polise gitmiyoruz o yüzden. Ama şimdi biz 3-4 kişi beraber geziyoruz, topladıklarımızı başkalarına kaptırmamak için...” (Seyit Can, Erkek, 22 yaşında)

Görüldüğü gibi görüşme grubunda kayıt dışılığın yarattığı sorunlar ciddi olarak hissedilmektedir. Bu noktada sorulması gereken soru ise düzensiz Afgan göçmenlerin üçüncü bir ülkeye mültecilik başvurusu yapma hakkı varken ve bu başvuru sonuçlandırılıncaya kadar Türkiye’de uluslararası koruma statüsünde, kayıt altında, Göç İdaresinin verdiği kimlikle yaşama şansları varken, bu haklarını neden kullanmadıklarına ilişkindir. Görüşme grubuna bakıldığında hepsinin benzer cümlelerle bu soruyu yanıtladığı görülmektedir. Buna göre, bilindiği gibi Türkiye, üçüncü bir ülkeye mültecilik başvurusu yapan kişilere başvurusu sonuçlanıncaya kadar uluslararası koruma sağlamaktadır. Bu kapsamda Türkiye, başvuru yapanlara, işlemleri sonuçlanıncaya kadar, Anadolu’da yer alan uydu kentlerden birine yerleşme imkanı sunmaktadır. Zira Göç İdaresi Genel Müdürlüğü “uluslararası koruma kapsamında kayıt işlemi gerçekleştirilen kişilerin kendilerine gösterilen ilde ikamet etme yükümlüğü bulunmaktadır” kararı gereğince uluslararası koruma talep eden Afgan göçmenler, Anadolu’da ikamet izni aldıkları ilde yaşayıp, çalışabilme imkanına sahiptirler. Türkiye’de, özellikle Anadolu’daki küçük ve orta büyüklükteki kentlerin birçoğunda zaten ciddi işsizlik sorunu yaşanmaktadır. Bu çerçevede var olan işlerde ise ücret, metropol kentlere özellikle de İstanbul’a göre son derece düşük kalmaktadır. Bu da Afganların bir yandan kendi yaşamsal ihtiyaçları öte yandan da ülkelerinde bakmakla yükümlü oldukları ailelerinin ihtiyaçlarını karşılamaya yetmemektedir. Bu nedenle düzensiz Afgan göçmenler görece yüksek ücret kazandıkları İstanbul veya diğer metropol kentlerde, kayıt dışı ve güvencesiz çalışmaya razı olmaktadır. Bu yargı görüşme yapılan düzensiz Afganların hemen hepsi tarafından da dile getirilmiştir. Bunlardan biri de

görüşme grubunda en fazla eğitim almış olan İdris'tir.(İdris, Erkek, bekar, 21 yaşında, 3 yıldır Türkiye'de, Türkçe biliyor):

“12 okula gittim, ama o da bir işe yaramadı, Afganistan'dan kaçmayı kafama koydum, 1000 dolar kaçakçılara verip Türkiye'ye geldim ama burada kalmak gibi bir hedefim yok, para biriktirip Avrupa'ya gitmek istiyorum. Lokantada çalışıyorum, 2500 TL maaşım var, bahşişlerden de 300-400 TL geliyor, yemek ve konaklama masrafım da yok, herkes gidince burada yatıyorum, burada yiyorum. Aileme, Avrupa'ya geçene kadar onlara para yollamayacağımı söyledim, bütün paramı biriktiriyorum, 8000 euro istiyor kaçakçılar, çoğunu topladım, gelecek yıl içerisinde Avrupa'ya geçerim... Türkiye'de en büyük sorunumuz kimlik verilmemesi, Suriyelilere her şeyi veriyorlar ama biz hiçbir şeyden faydalanamıyoruz. Hastalanıyoruz, hastaneye gidemiyoruz, Zeytinburnu'nda Afgan doktorlar var oraya gidiyoruz, para veriyoruz, ilaç alıyoruz para veriyoruz, Suriyelilere hepsi bedava. Bizde Suriyelilerin haklarından istiyoruz. Ama bunu yaparsak İstanbul'da kalamıyoruz, hepimiz kimlik istiyoruz ama İstanbul'da kalmak istiyoruz. Başka yerde iş yok, para yok...”

Yukarıda İdris'in vurguladığı son cümleler, görüşme grubunda yer alan bütün düzensiz Afgan göçmenlerin üzerine basa basa söylediklerinin bir özeti aslında. Yani düzensiz Afgan göçmenler başta İstanbul olmak üzere metropol kentlerde yaşama imkanı sağlandığı takdirde uluslararası koruma başvurusu yapmak istediklerini özellikle belirtmişlerdir.

Sonuç Yerine

Günümüzün en önemli toplumsal sorunları arasında, yarattığı etkiler nedeniyle göçler yer almaktadır. Dünya genelinde bir yandan sosyo-ekonomik sorunlar kaynaklı göçler ağırlıklı olarak etkisini sürdürse de, öte yandan da siyasal istikrarsızlıklar, çatışma, savaş hali gibi zorunlu göç nedenlerinden dolayı milyonlarca insan yaşam yerlerini terk ederek, mülteci veya göçmen olmak zorunda kalmıştır. Son yıllarda bu süreci yaşayan ve mülteci hareketlerine kaynak teşkil eden ülkeler arasında iki ülke öne çıkmaktadır. Bunlardan biri 2011 yılında iç savaş yaşamaya başlayan Suriye iken diğeri ise tarihi siyasal ve ekonomik istikrarsızlıklarla dolu olan Afganistan'dır.

Afganistan bağımsızlığını kazandığı 1919 yılından beri ülkede siyasal ve ekonomik istikrarı yakalayamamış, Sovyet işgali, Taliban devlet savaşı, Amerika Taliban savaşı ve 2021 yılı yaz ayında Amerika'nın çekilmesinden sonra Afgan yönetiminin idareyi Taliban'a devri, ülkenin dünya göç hareketlerinde önemli bir kaynak ülke olmasının şartlarını hazırladığını belirtmek mümkündür.

Türkiye, bu göç hareketlerinde, Pakistan ve İran'dan sonra önemli derecede pay alan ülkelerden biridir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün açıkladığı rakamlara göre 116.400 uluslararası koruma altında olan Afgan Türkiye'de ikamet etmekteyken, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın BM Genel Kurulunda yaptığı konuşmada belirttiği üzere, 300 binden fazla düzensiz göçmen Türkiye'de kayıt dışı olarak bulunmaktadır.

Bilindiği gibi dünya genelinde düzensiz göçmenlik hali sömürüye en açık emek grubunu oluşturmaktadır. Zira düzensiz göçmenler en kötü çalışma şartlarında, tamamen güvencesiz bir şekilde, en düşük ücretle çalışmakta, sınır dışı edilme korkusuyla, kimliksiz bir şekilde son derece kırılgan bir istihdam olanağı içerisinde izole bir yaşam sürmektedirler. İstanbul saha araştırma bulgularına bakarak, düzensiz göçmenlerin, yukarıda saydığımız olumsuzlukların hemen hepsine maruz kaldıklarını belirtmek mümkündür. Düzensiz göçmenlerin bütün bu olumsuz şartlarda çalışmaya ve yakalandıkları takdirde her an sınır dışı edilme risklerine rağmen uluslararası koruma talep etmemelerinin ise yine görece daha yüksek kazanç elde edebilecekleri metropol kentlerde çalışmak istemeleriyle açıklanmaktadır. Zira Türkiye, uluslararası koruma sağladığı mültecilere Anadolu'daki uydu kentlerde ikamet sağlamaktadır.

Bütün bunların yanında Türkiye'de gündemi meşgul eden asıl tartışma düzensiz göçmenlerin komşu ülkeleri geçip neden Türkiye'ye geldiklerine ilişkindir. Türkiye'deki yaşam ve çalışma şartlarının komşu ülkelere göre görece daha iyi olması ve tarihsel yakınlıkta yanıt

bulan bu soruyu, kamuoyu, özellikle sosyal medya üzerinden, ülkenin demografik yapısına müdahale ve istila tartışmaları üzerinden yorumlamaya yönlendirilmektedir. Oysa yaşanan göçün gerekçelerinden bağımsız olarak bu tartışmayı yapmak yetersiz kalmaktadır. Göçmenlerin Afganistan'daki siyasal istikrarsızlık, çatışma ve savaş hali nedeniyle çöken ekonomik sistemde iş bulamadıkları, yoksulluk girdabında debelendikleri ve çok ciddi yaşamsal riskleri göze alarak, ülkelerini terk ederek Türkiye'ye ulaşmaya çalıştıkları görülmektedir. Dolayısıyla bir yandan ülkelerinde doğrudan yaşam haklarına müdahale ihtimali son derece güçlüyken, öte yandan da ülkelerinde yaşamlarını sürdürmeleri için gerekli sosyal ve ekonomik yapıdan yoksun oldukları belirtilebilir. Bu durum bize, doğrudan yaşam hakkına müdahale nedeniyle zorunlu göç, yaşanan sosyo-ekonomik yoksunluk nedeniyle de William Petersen'in belirttiği ve az da olsa iradeleriyle göç kararını aldıkları kabulüyle, zorlayıcı göç kapsamında değerlendirmelere olanak sağlamaktadır. Özellikle düzensiz göçmenlerin, yeterli birikimi sağladıklarında ya Avrupa'ya geçme istekleri ya da ülkelerindeki şartların düzeldiği noktada dönme arzularının bulunması, kamuoyunda tartışılan ve Türkiye'nin demografik yapısına müdahale ve istila gibi tartışmaların yersizliğini göstermesi açısından önemlidir.

Kaynakça

- Aras B. ve Toktaş Ş. (2008) *Güvenlik, Demokrasi ve İstikrar Sarmalında Suriye ve Afganistan*, SETA Yayınları II, Ankara.
- Bozkurt N. (2000) *Denizi Kurutmak Dünden Bugüne Zorunlu Göç ve İskan Politikası*, Belge Yayınları, İstanbul.
- Buz S. (2004) *Zorunlu Çıkış Zorunlu Kabul Mültecilik*, SGDD Yayınları, Yayın No: 5, Ankara.
- Buz, S., Canlı, M., ve Aygüler, E. (2021). *Trabzon'da Yaşayan Afgan Sığınmacıların Profili ve Gereksinimleri* Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Uygulama ve Araştırma Merkezi.
- Castles S. (2003) *The International Politics of Forced Migration, Society for International Development*, Volume 46, Issue 3, pp.172-192, September .
- Chimnı B. S. (2009) *The Birth of a 'Discipline': From Refugee to Forced Migration Studies*, Journal of Refugee Studies, Volume 22, Issue 1, March.
- De Genova, N. P. (2002). *Migrant Illegality and Deportability in Everyday Life*. Annual Review of Anthropology, 31(1), 419-447.
- Göktürk A. (2006) "Göç", Eleştirel Sağlık Sosyolojisi Sözlüğü, Editörler: Erhan Nalçacı, Onur Hamzaoğlu, Erkin Özalp, Nazım Kitaplığı:34, Sol Meclis Dizisi:6, İstanbul.
- Hünee (2017) *Türkiye'de Afganistan Uyruklu Uluslararası Koruma Başvurusu ve Statüsü Sahipleri Üzerine Analiz: Türkiye'ye Geliş Sebepleri, Türkiye'de Kalışları, Gelecek Planları ve Amaçları*, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Petersen W. (1958) "A General Typology of Migration" American Sociological Review, Volume 23, Number: 3, pp. 256-266, New York.
- Karadağ S. (2021) *Ghosts of Istanbul Afghans at the Margins of Precarity*, Association for Migration Research (GAR), Yapım, İstanbul.
- Kronenfeld D.A. (2008) *Afghan Refugees in Pakistan: Not All Refugees, Not Always in Pakistan, Not Necessarily Afghan?* Journal of Refugee Studies Vol. 21, No. 1.
- Üstübcü A. (2020) "Görünmezlikten Görünürlüğe: İstanbul'un Kent Dokusunda Göçmenlik ve Mültecilik Deneyimleri", İMGELEM, 4 (7): 273-298.
- Tümtaş M.S. (2020) *Nöbetleşe Dışlanma Göç ve Sosyal Dışlanma Döngüsü*, İletişim, Ankara.
- www.cumhuriyet.com.tr Erdoğan, Türkiye'deki Afgan göçmenlerin sayısını açıkladı (cumhuriyet.com.tr) E.Tarihi: 05.10.2021
- www.sozcu.com.tr AKP'li Özhasseki'den 'göçmen' çıkışı: Sanayiye onlar ayakta tutuyor - Son dakika haberleri (sozcu.com.tr) E.Tarihi. 30.09.2021
- UNDP Human Development Statistics http://hdr.undp.org/sites/default/files/2018_human_development_statistical_update.pdf

---

<https://www.goc.gov.tr/uluslararası-koruma-istatistikler> E.Tarihi: 01.10.20

UNHCR(2021) <https://data2.unhcr.org/en/situations/afghanistan> E.Tarihi: 15.09.2021

UNHCR Türkiye İstatistikleri – UNHCR Turkey E.Tarihi: 01.10.2021
